

Дејан В. Поповић

Ваљево

dejan.popovic0@gmail.com

СУЂЕЊЕ МИЛОРАДУ ЂУРИЋУ, АРТИЉЕРИЈСКОМ ПОТПУКОВНИКУ

Апстракт: Артиљеријском потпуковнику Милораду Ђурићу, председнику убске општине у доба окупације Србије у Првом светском рату, суђено је након рата због издаје народних интереса и сарадње са окупаторским режимом. Против њега је подигнуто више оптужница, пред разним судовима. Какав је био ток суђења, по којим тачкама оптужнице је гоњен, на који начин је брањен, како је завршен овај процес, тема је овог рада.

Кључне речи: тамнавски суд, процес, сведоци, оптужница, бранилац, Првостепени суд, пресуда

Пред Судом среза тамнавског на Убу дана 1. септембра 1919. године покренут је кривични поступак против Милорада Ђурића, артиљеријског потпуковника у пензији због служења окупатору и издаје народних интереса. Том приликом Суд је позвао већи број сведока ради давања исказа: Стевана и Савету Глишић, Бранка Јеремића и Андру Пешића¹. Према исказима сведока, ту-

¹ Међуопштински историјски архив Ваљево (у даљем тексту МИАВ), Фонд: А.2.1.118. Окружни суд Ваљево (у даљем тексту ОС), 1918. година, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 8826 и ОС, 1919. година, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 3352. И сам Милорад Ђурић давао је исказ у својству сведока при Начелству среза тамнавског на Убу у доба окупације 14. фебруара 1918. године. У кривичном поступку против Милорада Ђурића, при Суду среза тамнавског септембра 1919. године давао је исказ Драгиша Радовић, општински порезник и сам у притвору тамнавског Суда и оптужен по тачки 85 Казненог законика Србије за дело велеиздаје у рату. По казивању Радовића окупациони гувернер Србије гроф Салис Севис требао је године 1917. да дође на Уб, па је од окупационих власти наложено Ђурићу да одржи говор окупљеном народу. Сам текст говора писао је поменути Радовић, који је тада радио као писар при општини убској. По Радовићу, како окупациони гувернер није дошао у варошицу, говор није ни одржан, па стога није било ни потребе да се народ окупља! Текст гово-

жени Ђурић је у два наврата пред представницима окупационих власти одржао говор народу у овој варошици. Први пут је то било 1916. године, када је за рођендан царе Фрање Фердинанда држао хвалоспев цару и Царевини, а други пут у јесен 1917. године, када је окупациони гувернер пролазио кроз УБ². Сведок Бранко Јеремић је оптужио Ђурића да му је овај на основу јаких веза у окупационом апарату преотео концесију на дуван, со и брашно, коју је раније имао па је преузету робу продавао осиромашеном народу убског краја по вишеструко већим ценама³. Тужбу против именованог Ђурића пред истим Судом подигла је и Милка, жена Љубомира Ивковића због телесних повреда и нарушеног угледа и части⁴. Суд је на основу доказа, а на основу параграфа 158 Кривичног судског поступка тражио да се Ђурић поред казне за наведено дело осуди и на плаћање свих трошкова проузрокованих ислеђењем. Из документације тамнавског суда сазнајемо да се испрва Ђурић бранио са слободе, а да је крајем септембра месеца стављен у притвор. Дана 2. октобра одредио је за свог браниоца адвоката из Београда Милића Милићевића, који је изјавио жалбу на решење тамнавског суда од 30. септембра 1919. године, за дело из параграфа 85 Кривичног законика⁵.

ра је остављен у општинску судницу, за случај да се касније употреби. Међутим, изјаве других сведока обориле су изјаву Радовића – нап. аут

² Ђурић је без сумње био аустрофил, али нигде у документацији нисмо нашли његово политичко уверење. У ратно доба вршио је више функција при окупаторском режиму: био је опуномоћеник општинског Суда на Убу, повереник – доушник (конфидент) детективске службе тамнавског среза, а 1916. године је постао председник општине Лукавац и на крају рата убске општине – нап. аут.

³ ОС, 1919. година, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 1028 и 3585. Иследник судија тамнавског Суда био је Тихомир К. Гвозденовић. Исказ сведока дат је пред убским грађанима И. Влајнићем и Велимиром Манојловићем и чланом Суда Михаилом Симићем. Утврђено је да је концесије оптужени Ђурић прибављао на основу општинског приреза као и бројним позајмицама од приватних лица са каматом од 60%. Судија Тихомир К. Гвозденовић је наложио да се по хитном поступку у року од два дана позове оптужени Ђурић да да изјаву Суду – нап. аут

⁴ МИАВ, ОС, 1919. година, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 6-46/19. Тужба Милке Ивковић вођена је више месеци пред тамнавским судом, а редни број акта је био 1463. Заступник иследника за судију среза тамнавског био је писар Вукчевић – нап. аут.

⁵ ОС, 1919. Година, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 4096 и ОС, 1920. го-

Дана 6. октобра Суд среза тамнавског је по службеној дужности од општине убске затражио уверење о владању оптуженог Ђурића и задружном стању. Из извештаја Општине сазнајемо да је Милорад С. Ђурић пензионер, бивши артиљеријски потпуковник, да живи у вароши Убу, да је писмен, ожењен Милицом, без деце, да није раније осуђиван⁶. Вредност његовог имања процењена је на 10.000 динара⁷.

Неколико месеци касније поменути судски акти нашли су се у обједињеној тужби против артиљеријског потпуковника пред органима Првостепеног суда у Ваљевоу. Суд среза тамнавског на Убу а по броју акта 647 и 4737/Кр.Б.691 од 18. новембра 1919. године проследио је сву документацију Првостепеном суду у Ваљеву због жалбе Ђурића да процес није ваљано вођен. Процес пред Првостепеним судом вођен је до 27. децембра 1919. године, уз позивање већег броја сведока. У том периоду, због нагомиланих доказа, дошло је и до проширивања оптужнице против Ђурића. Из аката Првостепеног суда сазнајемо да је Ђурић стар 70 година (рођен 1849. године), да је Србин и вере православне, а да се оптуживао по више основа⁸:

- 1) Да је у време окупације служио непријатељу на штету свога народа, који је прогонио и мучио, да би се својим радом доказао и препоручио непријатељским окупационим властима. У том циљу сарађивао је са аустријским детективима Албертом Гајгером и Костом Стејићем. Окупациона власт на Убу дала му је концесију за продају монополисаних артикала, које је он скупо продавао осигу-

дина, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 9. Судија среза тамнавског Влад. Ковачевић, а по решењу истог Суда од 30. септембра бр. акта 4015, наложио је наставак кривичне истраге против Ђурића и останак у притвору. Адвокат Милић Милићевић из Београда је у то време заступао већи број клијената у ваљевској општини – нап. аут.

⁶ Податке о војној каријери артиљеријског потпуковника Милорада Ђурића нисмо нашли у војном архиву у Београду. Врло је могуће да је исти пензионисан после Мајског преврата 1903. године, или још пре њега – нап. аут.

⁷ ОС, 1919. година, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 3043. У акту потписани су председник Суда И. Манојловић и одборници Вић. Селаковић, Михаило Симић и Митар Ерић – нап. аут.

⁸ У доступној документацији нисмо утврдили где је окривљени Ђурић рођен, као ни податке о његовим прецима – нап. аут.

ромашеном народу тамнавског краја, те постао ратни шпекулант и профитер, чиме је себи пред Судом створио кривицу по параграфу 85 Кривичног законика.

- 2) Што је почетком 1918. године на улици на Убу и пред већим бројем сведока назвао „Милку жену Љубомира Ивковића, свештеника из села Новака, курвом и ударио је штапом преко леђа неколико пута“. Отежавајућа околност за Ђурића била је и та што се свештеник Ивковић служећи свом народу и држави повукао са војском преко Албаније на солунски фронт⁹. Тим својим поступком оптужени Ђурић процесуиран је по параграфу 173 и 213 Кривичног законика.
- 3) Што је држао говор на Убу пред непријатељским командантом 1917. године и приликом рођендана аустроугарског цара Фрање Јосифа 1916. године, иако га нико на то није приморао; пред окупљеним народом је критиковао рад српског краља и владе тврдећи да је Србија дигла руку и напала Аустроугарску царевину, иако је Двојна монархија заштитник Србије од 1878. године, те је тако показала незахвалност и крајње непоштење. За ову непријатељску делатност Ђурић се гонио по параграфима 69 и 229 Кривичног законика.

Првостепеном суду је приложено уверење Општинског суда на Убу у којем се констатује да је оптужени Ђурић познат као човек доброг здравственог и душевног (менталног) стања, али да је незгодне нарави и уопште „лошег владања“.

Пред Првостепеним судом исказ је давао већи број сведока: Крста Милутиновић, Сретен Стојадиновић, Милка Ивковић, Рајка Станојевић који су потврђивали да је за време окупације оптужени Ђурић био врло рђав човек, „да је слепо и охоло служио непријатеља“, да се „силно обогатио на грбачи народној“, да никога није хтео да заштити од гнева окупаторског иако је могао, да је имао концесије за искључиву продају ратних артикала и да их је продавао осиромашеном народу знатно скупље те је пружио ружну слику „окупаторске служинчади“ а поробљени народ

⁹ Прота Слободан Костић, *Српска црква у округу ваљевском за време окупације 1915-1918 године*, стр. 23, Темишвар 1925. Нови парох у доба аустроугарске владавине у Новацима био је Тома Н. Поповић – нап. аут.

убског краја је од њега окретао главу. Да је тукао Милку Ивковић својим исказима потврдили су сведоци Богољуб и Миленија Јовановић из села Гуњака. По параграфима 69 и 229 Кривичног законика Ђурића су оптуживали сведоци Милка Ивковић, Симеон Хаџић и Драгиња Петровић¹⁰.

Дана 3. октобра 1919. године Првостепеном суду у Ваљеву стигла је жалба адвоката Милића Милићевића, браниоца оптуженог Ђурића који је био његов ујак. У жалби Милићевић се жали на решење Суда среза тамнавског од 30. септембра исте године бр. предмета 4015 којим је Ђурић стављен под кривичну истрагу и притвор за дело велеиздаје из параграфа 85 Кривичног законика. Милићевић истиче да Ђурић на „заласку свог живота у седамдесетим годинама није могао постати издајник своје отаџбине за коју је истински проливао своју крв у свима прошлим ратовима“. Милићевић у свом допису истиче да је Милорад Ђурић као дугогодишњи краљев официр пример честитости и поштења „и само се на Убу могло наћи тако покварених, неваљалих, гнусних и подлих типова *ратника* да га под старост окаљају и направе га издајником“. Адвокат Милићевић истиче да се Ђурић ни у ком случају није огрешио о своју дужност према земљи и својим суграђанима „већ је чинио све што је могао у тешка времена као председник општине“, те да је својим делањем многим олакшао несретне дане ропства. Милићевић даље констатује да „није његова (Ђурићева – нап. аут) кривица ако није могао помоћи свима“. Адвокат у својој жалби изражава наду да ће беспристрасни суд да поништи решење о притвору оптуженога, те да нема услова о постојању било каквих кажњивих дела по закону, а поготово не по параграфу 85 Кривичног законика којим се суди за велеиздају¹¹. Милићевић је од Првостепеног суда тражио да се понаособ сваки део оптужнице претресе, те да се боље изучи параграф 85, јер у овом случају не може бити никаквог прав-

¹⁰ МИАВ, ОС, 1919. година, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 329/19

¹¹ ОС, 1919. година, неинвентарисана грађа, зав. под бр. 4099. Бранилац Милићевић у својој жалби доноси пример председника београдске општине Војислава Вељковића који је такође држао говоре народу под окупационим властима те да се “фотографисао у друштву аустроугарских главешина, па му то нико није узео за зло, а узима се за зло председнику забачене општине убске“

ног основа за дело велеиздаје. У дијапозитиву текста Милићевић је за свог штићеника тражио да се решење тамнавског суда поништи, јер није утемељено ваљаним доказима.

Пред Првостепеним судом октобра 1919. године оптужени Ђурић дао је исказ у циљу своје одбране. Није спорио да је у време рата имао концесију за искључиву продају разних монополисаних артикала, али је сведочење Бранка Јеремића назвао лажним и упереним само да напакости самом Ђурићу. Признао је да је држао говоре непријатељском команданту и сакупљеном грађанству приликом рођендана аустроугарског владара јер је на то био приморан, али да није вређао српског краља.¹²

Дана 27. септембра 1919. године Првостепени суд у Ваљеву изнео је своју пресуду потпуковнику Ђурићу у којој је стајало да је тужени окривљен по све три тачке оптужнице, да је дужан да плати све судске трошкове и да се спроводи у затвор у Београд, на Обилића венац бр. 41. Наложено је двојици ваљевских полицајаца да спроведу осуђеног Ђурића у Београд под оружаном пратњом¹³.

Увидом у пописну књигу мушких пунолетних грађана – чланова општине варошице Уба, који су имали право гласа на општинском збору из маја 1920. године, нисмо нашли име потпуковника Милорада С. Ђурића. Самим тим ово може бити посредни податак да се Ђурић тада већ налазио на издржавању затворске казне¹⁴.

Summary

Milorad Đurić, a retired artillery lieutenant colonel, was tried before the Tamnava court in 1919 for serving the occupier and betraying national interests. Majority of witnesses were accusing former president of the Ub municipality, and he was tried on three counts of indictment. A few months later, the trial proceeded before the Court of First Instance in Valjevo. Defendant Đurić, hired a defense

¹² Суд је у својим доказним актима изнео да је Ђурић „очигледно показивао своју добру вољу за непријатељску државу и њен режим по штету интереса Србије“, што је Суд окарактерисао као повреду члана 225 Кривичног законика – нап. аут

¹³ Из доступних извора није нам позната даља судбина потпуковника Милорада Ђурића

¹⁴ ОС, 1920. година. N°2059

attorney, who was trying to deny all counts of indictment, declaring that his protege could not be tried for the act of high treason in war. However, a large number of submitted evidences convinced the Court that the defendant Đurić was guilty on all counts of the indictment.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Архивски извори

Међуопштински историјски архив Ваљево

Фонд: А.2.118 Окружни суд Ваљево (ОС), 1918. година, неинвентарисана грађа, 3 кутије

ОС, 1919. година, неинвентарисана грађа, 12 кутија

ОС, 1920. година, неинвентарисана грађа, 31 кутија

Литература

- Костић, 1925, 23 – прота Слободан Костић, *Српска црква у округу ваљевском за време окупације 1915-1918 године*, Темишвар, 1925.

